

Bilge Kağan Yazıtındaki Karagan Kısıl Adı ve Yeri Üzerine Düşünceler

Considerations On The Name And Place Karagan Kısıl In The Inscription Of Bilge Kagan

Erhan AYDIN*

ÖZET

Bilge Kağan yazıtının doğu yüzünün 37. satırında geçen Karagan Kısıl adı çeşitli şekillerde okunmuş ve anılandırılmıştır. Bu makalede Karagan'ın -gAn+ ekiyle; kısıl'ın ise kıs- fiilinden -l+ ekiyle kurulmuş olduğu çeşitli örnekler verilerek belirtildi. Moğolların Gizli Tarihi'nde geçen ve Selenge ırmağı civarında olduğu bildirilen Hara'un-habçal 'Haraun geçidi' ile bir ve aynı olabileceği dikkatlere sunuldu. Terhin (Taryat) yazıtının batı yüzünün 4. satırındaki Karaga'nın da Selenge ırmağı civarında bulunduğu ve büyük bir olasılıkla Selenge'nin kollarından biri olan Haraa gool (Haraa ırmağı) veya Hara'un dağları olduğu ve aynı bölgede olması dolayısıyla Karagan Kısıl ile ilişkili olduğu önerildi.

ANAHTAR KELİMELER

Karagan Kısıl, Karaga, Hara'un-habçal, Bilge Kağan Yazıtı, Terhin Yazıtı, Moğolların Gizli Tarihi.

ABSTRACT

The name Karagan Kısıl, which occurs in the 37th line and on the eastern side of the Bilge Kagan Inscription, was read in numerous ways and was thus attributed meanings. It has been asserted in this article with some examples that the word Karagan might have been formed with the suffix -gan+; and that the word kısıl is a derivation of the verb kıs- plus the suffix -l+. It has also been asserted that Hara'un-habçal, which is mentioned in the Secret History of the Mongols and which is also known to be around the River Selenge, might be identical with 'Haraun Passage'. It has been suggested that Karaga, on the 4th line and on the western side of the Terhin (Taryat) Inscription, is situated around the River Selenge and most probably it refers to Haraa gool (the River Haraa) which is a branch of Selenge, or it refers to Hara'un mountain ranges, and accordingly it is related to Karagan Kısıl as they are in the same region.

KEY WORDS

Karagan Kısıl, Karaga, Hara'un-habçal, Bilge Kagan Inscription, Terhin Inscription, the Secret History of the Mongols.

*., Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

1. Giriş:

Bilge Ka an yazıtının

Karagan Kısıl

Karagan Kısıl

Sälä ä kudı yorıpan Karagan Kısılta äbin barkın anta

bozdum

Karagan Kısıl

säkiz sälä ä

Karaga

Karagan Kısıl

2. Önceki Araştırmacıların *Karagan Kısıl* İle İlgili Okuma, Anlamlandırma ve Yer Tespiti Önerileri:

karagın kısıl

karag

kısilt

kıs

karagın kısılata

karag

kısilt-

karagın kısala

karagın

karagın kısıdılata

kargan kısıl

Kargan Kısıl

karagın kısıdılata

karğun

kısilt

Sele e kodı yorıpan karğun (?) kısilta

kargu

karğun karğuy karğu

Kısilt

kısilt

karagan kısıl

karagin kislata

Karağan kısıl

Kargan-Kısıl

karagan kuşıl

KRGN kısılDı

3. Karagan Kısıl Yer Adı Üzerine Değerlendirmelerimiz:

Karagan Kısıl

Karaga

Karagan Kısıl

*[ötüken eli tegres eli] ekin ara ılgam tarıglagım sekiz sele e orkun
tuğla sebin teledü karaga burgu ol yerimin subumın konar köçer ben*

Karaga

Karga

Karaga

Karaga

Karaga

Karagan Kısıl

Karaga

Karagan Kısıl

3. 1. Karagan:

KRGN k¹r¹g¹n¹
a ü *Kar-*
gan Karagan
kargu

gAn
gAn+ *gAn+*
gAn+ *gAn*
kara *Kara*
f

Karaga

Karaga

Karaga

Karaga

Säbin Tälädü Burgu

3. 2. Kısıl:

kıs *Karagan Kısıl* *Kısıl* *kısılt* *kısıl*
osal *Inal* *kısıl* *l* *tükäl*
cırgal *törö* *ükü* *töröl* *ükül* *cirga*
kısıl *kısıl* *kısalat* *kısıl* *kısıl*
kısıl *kısıl* *kısalat* *kısıl* *kısıl*
kızıl *baş* *kısılbaşı*
Karagan Kısıl *Karagan Kısıl* *kısılbaşı*
Karagan Kısıl *Kısılbaşı* *Karagan Kısıl* *Hara'un-habçal*
Karaga

4. Sonuç:

habçal *Karagan Kısıl* *Hara'un*
gAn *Karagan kara gan*
ra'un habçal *Hara'un Kara'un* *Ha-*
Karaga

5. Kısaltmalar ve Kaynaklar:

- veka* Yazık *orhonskih pamyatnikov drevnetyurkskoy pis'mennosti VIII*
- Szavaimat Jól Halljátok*
- Ougrienne* *Journal de la Sociéte Finno-*
- An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*
- Index to the Secret History of the Mongols*
- Old Turkic word formation. A Functional Approach to the Lexicon I-II*
- A Grammar of Old Turkic*
- Orhun Abideleri*
- Eski Türkçenin Grameri*
- Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü*
- Orhon Muraları*
- Provisional Report of Researches on*
- Historical Sites and Inscriptions in Mongolia from 1996 to 1998*
- Moğolca-Türkçe Sözlük*
- Pamyatniki drevnetyurkskoy pis'mennosti Mongolii i Kirgizii*
- Drevnetyurkskiy Slovar*
- Eski Türk Yazıtları*
- Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*
- Türk*
- Dünyası Araştırmaları*

Moğol Yazı Dilinin Grameri

Die alttürkischen Inschriften der Mongolei

Die alttürkischen Inschriften der Mongolei

Kalmückisches Wörterbuch

Orhon-Yenisey Abideleri

Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen

A Grammar of Orkhon Turkic

Belleten

Orhon Yazıtları

Orhon Yazıtları: Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk

Orhon Türkçesi Grameri

Moğolların Gizli Tarihi

Orhon Yazıtları Araştırmaları